

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Центр _____
вечірньої форми навчання _____

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
проф. Герасименко В. Г.

(підпис)

“19” грудня 2017 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста
зі спеціальності 242 «Туризм»
(шифр та найменування спеціальності)

на тему: «Управління конкурентоспроможністю туристичних підприємств
у сфері екологічного туризму»

Виконавець

студентка Центру вечірньої форми навчання

Кузьмініх Катерина Валеріївна

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник

(науковий ступінь, вчене звання)

Павлоцький Володимир Якович

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

АНОТАЦІЯ

Кузьмініх К. В. «Управління конкурентоспроможністю туристичних підприємств у сфері екологічного туризму»

дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2018 рік.

Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів основної частини, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення сталого рівня конкурентоспроможності підприємств, що надають послугу у сфері екологічного туризму.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методологічні та практичні питання управління конкурентоспроможністю послуг у сфері екологічного туризму на прикладі ТОВ «Тартус-тур».

У роботі досліджуються теоретичні основи ефективності операційної діяльності підприємств на ринку туристичних послуг. Аналізується стан фінансово-господарської діяльності ТОВ «Тартус-тур» за 2014-2016 роки. Обґрунтовуються пропозиції із впровадження трьох нових екологічних турів.

За результатами дослідження підрахована економічна доцільність впровадження вказаних продуктових інновацій, проаналізовано структуру та обсяг необхідних витрат, за допомогою CVP-аналізу визначено критичні обсяги реалізації нових екологічних турів.

Наведені результати аналізу й рекомендації можуть застосовуватися вітчизняними туристичними підприємствами, що на нашу думку, обумовлює практичну цінність роботи.

Ключові слова: конкурентоспроможність, екологічний тур, ефективність, калькулювання витрат, точка беззбитковості, інвестиційні витрати, CVP-аналіз.

Зміст	стор.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	
1.1. Сутність конкуренції в туристичній діяльності.....	7
1.2. Сутність та особливості конкурентоспроможності туристичного продукту.....	18
1.3. Особливості та конкурентні переваги сфери екологічного туризму.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ТАРТУС-ТУР» З НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ	
2.1. Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Тартус-тур»....	37
2.2. Аналіз основної операційної діяльності ТОВ «Тартус-тур».....	46
2.3. Оцінка фінансового стану та основних економічних показників діяльності ТОВ «Тартус-тур».....	55
2.4. Аналіз конкурентоспроможності туристичних послуг ТОВ «Тартус-тур» на прикладі послуг екологічного туризму.....	69
РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА МОЖЛИВОСТЕЙ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТОВ «ТАРТУС-ТУР» НА РИНКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	
3.1. Формування пропозицій із проектування нових екологічних турів для ТОВ «Тартус-тур».....	75
3.2. Методика СВР-аналізу для обґрунтування рішення із проектуванню нових екологічних турів.....	79
3.3. Аналіз економічної доцільності проектування екологічних турів ТОВ «Тартус-тур».....	87
ВИСНОВКИ	94
СТИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96
ДОДАТКИ	102

ВСТУП

В процесі трансформаційних перетворень в економіці України, що зумовлюють посилення конкуренції між суб'єктами господарювання, загострюється проблема забезпечення їх конкурентоспроможності. Її вирішення стає головною передумовою підтримання стійких позицій підприємств на внутрішньому та міжнародному ринках. Успіх підприємства в умовах конкурентної боротьби обумовлюється здійсненням постійного моніторингу позицій на ринку, дослідженням сильних та слабких сторін власної фінансово-господарської діяльності і конкурентів, здатністю пристосовуватись до змін ринкової кон'юнктури.

Ці проблеми цілком притаманні підприємствам туристичної сфери, які, незважаючи на наявність потенційних можливостей для інтенсивного розвитку, не можуть їх реалізувати повною мірою, через невисоку конкурентоспроможність. Актуальність проблеми підсилюється в умовах інтеграції України до світового економічного простру, виходу на міжнародний ринок і розширення, таким чином, кола потенційних конкурентів.

Серед вітчизняних та зарубіжних науковців вагомий внесок у розвиток сучасної теорії конкурентоспроможності внесли М. Портер, І. Ансофф, Т. І. Гончарук, І. М. Ліфиць, Л. І. Піддубна, В. С. Уланчук, Н. О. Лисенко, А. Ю. Юданов та інші, які досліджували проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємств у сфері промислового виробництва та торгівлі.

Питання конкуренції та конкурентоспроможності, що набули важливого практичного значення в сучасних умовах ринкової економіки, залишаються недостатньо дослідженими з точки зору секторальної та галузевої специфіки в туризмі. На сучасному етапі не уточнено понятійний апарат теорії конкурентоспроможності у сфері туризму, не розроблено чіткої системи критеріїв, показників та методів оцінки конкурентоспроможності

туристичних підприємств, малодослідженими залишаються питання розробки конкурентних стратегій, визначення факторів впливу на конкурентоспроможність.

Особливе місце серед науково-практичної літератури з проблематики кваліфікаційної роботи належить монографії С. П. Гаврилюк «Конкурентоспроможність підприємств у сфері туристичного бізнесу» [3]. Ця праця, зокрема, містить методичку рейтингової оцінки рівня конкурентоспроможності туристичних підприємств.

Окремі методи, інструменти оцінки та підходи до аналізу зовнішніх факторів конкурентоспроможності підприємств, зокрема, на ринку екологічного туризму, використані в нашій роботі, висвітлені також у працях В. Г. Герасименка, І. В. Давиденко, В. Ф. Кифяка, О. О. Любіцевої, М. П. Мальської, С. Г. Нездоймінова, В. Я. Павлоцького, Т. І. Ткаченко.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування доцільності заходів з підвищення конкурентоспроможності туристичних послуг у сфері екологічного туризму, шляхом проведення комплексного дослідження господарсько-економічної діяльності ТОВ «Тартус-тур».

Об'єктом дослідження виступає процес забезпечення сталого рівня конкурентоспроможності підприємств, що надають послугу у сфері екологічного туризму.

Предметом кваліфікаційної роботи були теоретичні, методологічні та практичні питання управління конкурентоспроможністю послуг у сфері екологічного туризму на прикладі ТОВ «Тартус-тур».

Основні завдання роботи:

- дослідити теоретичні аспекти конкурентоспроможності туристичних підприємств та туристичних послуг;
- провести фінансово-економічний аналіз діяльності ТОВ «Тартус-тур»;
- визначити критерії та показники оцінки рівня конкурентоспроможності туристичного продукту;
- обґрунтувати використання конкретного методичного підходу до

управління конкурентоспроможністю послуг екологічного туризму;

- випробувати методику CVP аналізу на прикладі проектування послуг екологічного спрямування для ТОВ «Тартус-тур».

Методологічну базу кваліфікаційної роботи складають загальні наукові та спеціальні економічні методи, серед яких, головним чином, використовувались: монографічний, статистичний, порівняльний, системно-структурний, моделювання та інші методи. Для проведення розрахунків та унаочнення результатів аналізу, використовувались можливості мікропроцесору Microsoft Excel та програми побудови діаграм. Під час аналізу ефективності проектування нових екологічних турів та їх впливу на виручку від туристичної діяльності використовувались елемент оптимізаційного економіко-математичного моделювання.

При написанні кваліфікаційної роботи були використані матеріали нормативно-правових документів України, що регламентують туристичну діяльність, науково-практична література, присвячена проблематиці роботи, окремі фахові Інтернет-ресурси, а також бухгалтерська і статистична звітність ТОВ «Тартус-тур» за 2014-2016 роки.

Тема кваліфікаційної роботи відповідає основним напрямам науково-дослідних розробок кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу ОНЕУ.

ВИСНОВКИ

У нашій кваліфікаційній роботі зроблена спроба розкриття актуальної наукової проблеми вдосконалення процесу управління конкурентоспроможністю послуг на ринку екологічного туризму. Основні результати проведеного дослідження полягають у такому:

1. Динамічні процеси у різних галузях економіки України призвели до численних диспропорцій у соціально-економічному розвитку. Подальший ефективний розвиток туристичної галузі в Україні об'єктивно викликає необхідність кардинальних змін у системі управління конкурентоспроможністю послуг, зокрема у сфері екологічного туризму.

2. Пріоритетним для досягнення високого рівня конкурентоспроможності туристичних продуктів є наявність конкурентних переваг, що забезпечують високий попит з боку споживачів та стійке становище на ринку.

3. Конкурентоспроможність туристичних послуг у сфері екологічного туризму була проаналізована на базі ТОВ «Тартус-тур». Головною метою діяльності підприємства є отримання прибутку шляхом задоволення потреб клієнтів у наданні туристичних послуг. Підприємство для розвитку туристичних послуг сфери екологічного туризму має сприятливі умови, зокрема: вдале територіальне розташування, добре розвинену інфраструктуру, стабільні канали зв'язку з основними споживачами, базу постійних клієнтів, перспективну політику.

4. Загальний фінансово-економічний стан підприємства характеризується як задовільний, оскільки показники рентабельності свідчать про те, що діяльність підприємства не є збитковою. ТОВ «Тартус-тур» у 2016 р. отримало чистий прибуток у розмірі 402,0 тис. грн., який компенсував збитки минулих років. Однак керівництву варто вжити заходів із розширення асортиментної лінії продуктів, а саме ввести тури сільського спрямування, що збільшить питому вагу внутрішнього туризму у сукупних доходах.

5. Розглянувши інвестиційний проект зі створення нових екологічних

турів для ТОВ «Тартус-тур», ми прийшли до висновку про доцільність роботи підприємства в цьому напрямку. СVP-аналіз показав, що навіть при песимістичному розвитку подій, підприємство буде отримувати прибуток і цей проект буде рентабельним. Для більш ефективної роботи підприємства і отримання більшого прибутку, необхідно розширювати асортиментну лінію туристичних послуг.

6. Слабкою стороною в управлінні ТОВ «Тартус-тур» залишається маркетингова політика. У туристичній фірми практично відсутній рекламний бюджет, що не дозволяє отримувати додаткові доходи, і, відповідно, додатковий прибуток. Для вирішення проблеми неефективної маркетингової політики, я пропоную кілька видів реклами: реклама в міському транспорті, реклама в соціальних мережах, реклама на Авторадіо і реклама в періодичних спеціалізованих виданнях. Всі види даної реклами є ефективними, хоча один з них – реклама на Авторадіо досить витратний. Незважаючи на значні витрати на рекламу, ми вважаємо, що все це принесе очікуваний ефект.

7. Для підвищення конкурентоспроможності туристичних послуг ТОВ «Тартус-тур» нами було запропоновано проектування нових екологічних турів. Термін окупності цього проекту є досить привабливим, оскільки дозволяє покрити всі витрати вже за перший сезон продажу турів. Рентабельність проекту коливається від 13,5 до 14,1%, що на сьогодні, враховуючи стан економіки країни, є достатнім.

8. З метою підтримання високого рівня управління конкурентоспроможністю послуг на підприємстві слід: займатися вивченням та впровадженням передового вітчизняного та іноземного досвіду, приділяти увагу таким показникам, як ціна туристичного продукту, якість продукту, асортимент продуктів; через систему заохочень на підприємстві за високі досягнення у роботі, вживати заходів щодо створення відповідного іміджу своєї організації; постійно сприяти підвищенню кваліфікації персоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова А. Ю. Международный туризм : учеб. пособие для ВУЗов / А. Ю. Александрова. – 3-е изд. – М. : Аспект Пресс, 2014. – 487 с.
2. Васильев В. К. Актуальні проблеми сільського туризму / В. К. Васильєв // Туризм сільський зелений. – 2012. – С. 40-54.
3. Гаврилюк С. П. Конкурентоспроможність підприємств у сфері туристичного бізнесу: навч. посіб./ С. П. Гаврилюк – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 180 с.
4. Герасименко В. Г., Аграрний туризм як вид підприємництва: монографія / В. Г. Герасименко, С. Г. Нездоймінов – Одеса: Пальміра – 2011–177 с.
5. Герасименко В. Г. Маркетинг продукта сільського зеленого туризму / В. Г. Герасименко, Н. В. Клок // Інформаційний бюллетень проекту «Укрєплення інтеграції приграничних регіонів в сфері сільського туризму». – 2009. – №3. – С. 4-5.
6. Глядіна М. В. Зарубіжний та вітчизняний досвід розвитку екологічного туризму / М. В. Глядіна // Матеріали VI-го міжнародного конгресу "Інформатизація рекреаційної і туристичної діяльності: перспективи культурного та економічного розвитку. – Трускавець, 23-28 05. 2010 р. – с.190-193.
7. Гончарук Т. І. Конкуренція: сучасна економічна характеристика та особливості / Т. І. Гончарук // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 2. – С. 130-145.
8. Горішевський П. І., Васильєв В. К., Зінько Ю. Б. / П. І. Горішевський, В. К. Васильєв, Ю. Б. Зінько. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. – 148 с.
9. Грещак М. Г., Управління витратами: Навч.-метод. / М. Г. Грещак, О. С. Коцюба. Посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2012. – 171 с.
10. Дзюбик С. Д. Основи економічної теорії: навч. посібник /

С. Д. Дзюбик, О. С. Ривак. – К. : Знання, 2015. – 491 с.

11. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм у системі суспільно-економічних відносин / О. Ю. Дмитрук // Економічна та соціальна географія: Науковий збірник. – К., 2001. – С. 89-102.

12. Дурович А. П. Маркетинг в туризме: учеб.пособие / А. П. Дурович, А. С. Копанев [Под ред. З. М. Горбылевой]. – Минск: Экономэкспресс, 2008. – 428 с.

13. Закон України «Про сільський зелений туризм». Проект.

14. Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – С. 241- 298.

15. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15 травня 2003 року № 742-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 29. – С. 232-298.

16. Закон України «Про захист прав споживачів» // Відомості Верховної Ради УРСР. –1991. – № 30. – С. 379-418.

17. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» // Урядовий кур'єр. – 1996. – 29 черв. – С. 1-29.

18. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. №2210-III // Відом. Верховної Ради України. –2001. – №12. – С. 1-86.

19. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм»// Урядовий кур'єр. – 2003. – № 244. – с.15-19.

20. Кекушев В. П. Основы менеджмента экологического туризма / В. П. Кекушев, В. П. Сергеев, В. Б. Степаницкий – 3-е изд. – М.: Изд-во МНЭПУ, 2016. – 104 с.

21. Кифяк В. Ф. Регіональні детермінанти становлення туристичної галузі в контексті розвитку “зеленої економіки” / В. Ф. Кифяк, О. В. Кифяк // Регіональна економіка. – 2012. – № 4. – С. 23-30

22. Козирева Т. В. Облік витрат в туризмі: Навч. посібник для ВНЗ / Т. В. Козирева – К., нац. торг.-екон. ун-т. – 2016. – 224 с.

23. Лифиц И. М. Теория и практика оценки конкурентоспособности

товаров и услуг / И. М. Лифиц – М.: Юрайт-М, 2015. – 224 с.

24. Любіцева О. О. Розвиток екологічного туризму в Україні / О. О. Любіцева, К. О. Сташук // Економічна та соціальна географія: Наук. зб. / Ред. кол.: С.І. Ішук (відп. ред.) та ін. – К., 2002. – Вип. 53. – с.189.

25. Мальська М. П. Менеджмент туризму/ М. П. Мальська, В. І. Худо – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 139 с.

26. Менеджмент туризма: Экономика туризма: Учебник / Под общ. ред. Яковлева А. М. – М.: Финансы и статистика, 2011.

27. Національна доповідь про екотуризм в Україні / Підг. Панченко Т.Ф. та ін. Нац. комісія сталого розвитку при КПУ. – К.: Б.В., 2013.

28. Нездоймінов С. Г. Дослідження регіональних умов розвитку сільського туризму/ С. Г. Нездоймінов // Харчова наука і технологія. Науково-виробничий журнал. – Одеса: ОНАХТ, 2010. – № 3(12). – С. 105-108.

29. Нездоймінов С. Г. Шляхи удосконалення механізму державного регулювання підприємницької діяльності в сфері рекреації та туризму/ С.Г. Нездоймінов, Д. М. Заболотний // Науковий вісник: збірник наукових праць. – Одеса: ОДЕУ, 2010. – №13. – С.203-211.

30. Нездоймінов С. Г. Потенціал розвитку сільського зеленого туризму Одеського регіону / С. Г. Нездоймінов // Перспективи розвитку сільського та екологічного туризму в Україні: монографія [за заг. ред. М.Х. Шершуна]. – Рівне: Видавець Олег Зень. – 2016. – С. 23-30.

31. Нездоймінов С. Г. Проблеми розвитку туризму та рекреації на природоохоронних територіях Дельти Дунаю / С.Г. Нездоймінов, Н. М. Андрєєва // Науковий вісник Одеського національного економічного університету, 2015. – № 7(227). – С. 64-77.

32. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименка. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 262 с.

33. Статистичні бюлетені Державної служби статистики України “Туристична діяльність в Україні” за 2011-2016 рр. [Електронний ресурс] –

Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.

34. Статистичні бюлетені Державної служби статистики України “Діяльність колективних засобів розміщування” за 2011-2016 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.

35. Никифоренко В. Г. Управління персоналом: Навчально-методичний посібник / В. Г. Никифоренко – Одеса: Пальміра, 2013 – 260 с.

36. Офіційний сайт Європейського банку реконструкції та розвитку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/>.

37. Офіційний сайт Співки сприяння розвитку екологічного туризму в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua>.

38. Офіційний сайт Придунайського туристичного інформаційного центру «Розвиток СЗТ в Україні». [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rural.danubetour.info/ru.

39. Офіційний сайт журналу «Бухгалтер & Комп'ютер». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bk.factor.ua/ru/publications/14/38/347.html>.

40. Офіційний сайт ТОВ «Тартус-тур» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tartustour.com.ua/>.

41. Павлоцький В. Я. Комплексна оцінка стану регіонального ринку як зовнішня складова конкурентоспроможності туристичних підприємств / В. Я. Павлоцький // Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля “Фінансово-економічне забезпечення розвитку індустрії гостинності на регіональному рівні” – Луганськ, 2013., С. 59-64.

42. Павлоцький В. Я. Методика конкурентного аналізу регіональних туристичних ринків / В. Я. Павлоцький // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – № 4. – С. 368-375.

43. Павлоцький В. Я. Аналіз залежності рівня конкурентоспроможності туристичних підприємств від контрольованої ними ринкової частки / В. Я. Павлоцький // Економіка і управління. Науково-практичний журнал

НАПКБ (Сімферополь) –2013. – №5. – С. 24-30.

44. Павлоцький В. Я. Статистична оцінка кількісних індикаторів регіональних ринків організованого туризму / В. Я. Павлоцький // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. – Одеса : ОНЕУ – 2017. – Вип. 1. – № 64. – С. 236-246.

45. Павлоцький В. Я. Франчайзингові мережі як інструмент підвищення конкурентоспроможності туристичних підприємств / В. Я. Павлоцький // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції “Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики”. – Одеса, 22-23 вересня 2017 р. – С. 51-52.

46. Піддубна Л. І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління : монографія / Л. І. Піддубна – Харків : ВД “Інжек”, 2007. – 368 с.

47. Портер М. Е. Стратегія конкуренції / М. Е. Портер; пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільського. – К.: Основи, 2008. – 390 с.

48. Портер М. Е. Конкурентное преимущество: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / М. Е. Портер; пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 715 с.

49. Про затвердження державної цільової програми розвитку українського села на період до 2025 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 73. – С. 7-57.

50. Рутинський М. Й. Сільський туризм: Навч. посіб. / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько – К.: Знання, 2014. – 271 с.

51. Сергеева Т. К. Экологический туризм: учебник / Т. К. Сергеева – М.: Финансы и статистика, 2014. – 456 с.

52. Серебряй В. К. Екологічний туризм – ключ до сталого розвитку / В. К. Серебряй // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2014. - № 35 (280). – С. 58-72.

53. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії

бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко. – 4-те вид. випр. та доповн. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. – 463 с.

54. Уланчук В. С. Конкуренція та методи визначення конкурентоспроможності / В. С. Уланчук, Н. О. Лисенко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=399>. – 01.09.2012.

55. Экономика современного туризма/ Под ред. Г. А. Карповой – М.-СПб.: Герда, 2012. – 186 с.

56. Юданов А. Ю. Конкуренція. Теорія та практика: Учеб.-практич. посібник. /А. Ю. Юданов – М.: Акамес, 2013. – 130 с.

57. Юсенко В. Б. Сільський туризм – специфічна галузь / В. Б. Юсенко //Туризм сільський зелений. – 2010. – № 1(2). – С. 30-42.

ДОДАТКИ